

Subjective Differentiation of the Time Awareness in the Works of M. Proust: a Phenomenological Approach

UDC: 314.156.(477)

DOI: <https://doi.org/10.15421/172569>**Chuikova Olena****Ph.D., Assoc. Prof., <https://orcid.org/0009-0002-5796-1112>, mallena0707@ukr.net,
Odesa National Medical University (Odesa, Ukraine)****Abstract.**

Relevance. The problem of the subject's awareness of time remains relevant because the phenomenological and hermeneutic approaches are underestimated in the differentiation of the stream of consciousness.

The purpose to establish subjective differentiations of the awareness of time of the hero, narrator, autobiographer as those that embody chronological, native time, narrative logos-time and retentional, diachronic time; to reveal the correlation between the creative potential of the concepts of time, consciousness and their hermeneutic, phenomenological conceptualization.

Methods: phenomenological, hermeneutic (Rikerian hermeneutics, hermeneutic triangle), literary studies, cultural studies, film studies.

Results. The series of modern philosophical literature «stream of consciousness» by M. Proust is a model for the study of several concepts of contemporary philosophers: H. Bergson with the concepts of *durée* and time, memory, consciousness, E. Husserl with the concepts of retention, intention, transcendental ego, P. Ricoeur with the concepts of text, narrativity, other.

Conclusions. Temporal and subjective differentiation within the chronotope of the «text about the past» is established using the example of the works of M. Proust. Subjective differentiation means the presence of a hero, a narrator, and an autobiographer with distinct temporal flows that are perceived subjectively differently but have correlations. The hero has a chronological, native time. Logos-time at the level of the narrator organizes the narrative textual chronotope and the flows of time and consciousness. The autobiographer is immersed in retention time, which connects him with the character of the work at the levels of phenomenological intentional temporal flow, stream of consciousness, and subjective other.

Keywords: narrative time, *durée*, hermeneutic, otherness, retention time, logos-time, stream of consciousness, phenomenology

Суб'єктна диференціація усвідомлення часу у творчості М. Пруста: феноменологічний підхід

Чуйкова Олена**Одеський національний медичний університет (Одеса, Україна)****Анотація.**

Актуальність проблеми. Проблема усвідомлення часу суб'єктом залишається актуальною, тому що феноменологічний та герменевтичний підходи недооцінені у диференціації потоку свідомості.

Мета статті: встановити суб'єктні диференціації усвідомлення часу героя, оповідача, автобіографа як таких, що втілюють хронологічний, нативний час, наративний логос-час та ретенційний, діахронний час; виявити кореляцію між творчим потенціалом понять «часу», «свідомості» та їх герменевтичною, феноменологічною концептуалізацією.

Методи: феноменологічні, герменевтичні (рікерівська герменевтика, класична інтерпретативна герменевтика, герменевтичний трикутник), літературознавчі, культурологічний кіномистецтва.

Результати дослідження. Ми аналізуємо твори М. Пруста як «текст про минуле», у якому показано три виміри часу. Серія модерної філософської літератури «потоку свідомості» М. Пруста є моделлю для дослідження декількох концептів філософів-сучасників: А. Бергсон з концептами *durée* та часу, пам'яті, свідомості, Е. Гуссерль з концептами ретенції, інтенції, трансцендентального еґо, П. Рікер з концептами тексту, наративності, іншого.

Висновки. Встановлено часову та суб'єктивну диференціацію в межах хронотопу «тексту про минуле» на прикладі творів М. Пруста. Суб'єктивна диференціація означає наявність героя, оповідача та автобіографа з відмінними часовими потоками, що по-різному усвідомлюються, але мають кореляції. Герою притаманний хронологічний, нативний час. Логос-час на рівні оповідача організує наративний текстовий хронотоп та потоки часу та свідомості. Автобіограф занурений у ретенційний час, який сполучає його з персонажем твору на рівнях феноменологічного інтенційного часового потоку, потоку свідомості та суб'єктивного «іншого».

Ключові слова: наративний час, *durée*, герменевтика, іншості, ретенційний час, логос-час, потік свідомості, феноменологія.

Вступ.

Мета і завдання нашого дослідження встановити суб'єктні диференціації усвідомлення часу: герой, автор, автобіограф як таких, що втілюють наративний хронологічний, нативний час, наративний Логос-час таретенційний, діакронний час; наприкладі творчості М. Пруста встановити корелятивні співвіднесення між творчим потенціалом понять «часу», «пам'яті», специфічності та контекстуальних конотацій «durée» (текучості часу, свідомості, як сінематографічності) (aBergson, 2013; bBergson, 2013) та їх філософською герменевтичною, інтуїтивною, феноменологічною концептуалізацією. Теми усвідомлення суб'єктом часу та свого місця у часовому потоці, власних нативних змін, вікових та ментальних, усвідомлення себе у минулому як власного «іншого», вміння впоратися зі спонтанністю потоку свідомості, організувати та керувати пройдешнім і запобігати впливу минулого на сьогодення, як того вимагає хронотоп життя, є актуальною проблемою, особливо у кризових індивідуально-соціальних обставинах.

Нами використані наступні методи дослідження: феноменологічні, герменевтичні (причому використано різні герменевтичні методи, тобто рікерівська герменевтика себе як іншого, класична інтерпретативна герменевтика тлумачення тексту, герменевтичний трикутник), літературознавчий, культурологічний кіномистецтва.

Аналіз попередніх досліджень охоплює першоджерела, оригінальні твори А. Бергсона (Bergson, 2013a; Bergson, 2013b), Е. Гуссерля (Гуссерль, 2020; Гуссерль, 2021), М. Пруста (Пруст, 2024), П. Рікера (Рікер, 2000) та вітчизняних авторів. Професорка Оніщенко О. надала професійну культурологічну оцінку концепції інтуїтивізму А. Бергсона, його сучаснику М. Прусту та увела поняття «сінематографічність» як особливості творів А. Бергсона, яку ми артикулювали як одну з рис творчості М. Пруста та поняття «поток свідомості» та використали у кореляції з феноменологічним потоком (часовим та суб'єктивним). Завдяки статті Оніщенко О., ми ознайомились з позицією Г. Карра, Л. Левчук щодо бергсонівської філософії, що стало певним вкладом у розвиток нашої думки (Оніщенко, 2020). Крім того, ми подовжуємо розвивати наше дослідження темпоральних потоків у феноменології Е. Гуссерля, використовуючи твори М. Пруста як найбільш органічних щодо заявлених нами проблем свідомості суб'єкту, синхронії та діакронії, феноменологічних часових потоків та усвідомлення часу суб'єктом; також твори М. Пруста разом з автобіографією П. Рікера ми досліджували як «тексти про минуле» з відповідними зазначеними вище особливостями.

Результати дослідження.

Ми розбираємо три часових виміри на прикладі романів серії «У пошуках втраченого часу» М. Пруста.

Рівень героя Марселя – це модель хронологічного, нативного часу, але вони разом є наративними, тому що Марсель є персонажем тексту. Другий вимір – це Логос-час автора-оповідача романів, який так само може інтерпретувати сам автор у контексті наративного Логосу-часу. Третій рівень – це вимір феноменологічного ретенційного часу реальної людини, яка мала реальні переживання та намагалась відтворити їх через свої «іншості», тобто через alter ego персонажа Марселя та alter ego автора-оповідача. Реальний автобіограф має особисті «іншості» (Рікер, 2000), на які вказує у романах, і які втілюються завдяки ретенційним спогадам, віднесеним у минулий час, які реальний автобіограф відроджує у потоку власної свідомості і передає через текст. А. Бергсон уводить поняття «тривалості» – «durée» (aBergson, 2013; bBergson, 2013) для означення безперервності свідомості та часового потоку, що відобразилось у модерновому визначенні літератури М. Пруста та інших під назвою «поток свідомості».

Таким чином, ми створили своєрідний часовий феноменологічний та герменевтичний трикутник: персонаж – оповідач – автобіограф-реальна людина. Персонаж та оповідач відносяться до «іншостей» автобіографа та до наративного часу, на відміну від феноменологічного ретенційного часу та діакронного усвідомлення часу автобіографа. Оповідач має особисту відмінність у якості Логосу-часу як ретранслятор голосу автобіографа (тобто виступає «альтер его» автобіографа) та тексту з діючим персонажем, який є «альтер его» автобіографа (Чуйкова, 2024).

Концепція «самого-як-іншого» П. Рікера вказує на певну герменевтичну методологію та концепцію, згідно якої є самість як суб'єкт та є певні проєкції суб'єкту, які називаються «іншостями» (Рікер, 2000). Концептуально та методологічно було би неправильним вважати «іншості» чимось протилежним до суб'єкту, не можна відносити їх у об'єкти, тому що вони виступають як властивості суб'єкту, які проявляються під впливом певних контекстів, обставин, топосів, або хроносів, або у їх поєднанні у хронотопи. Рівень оповідача завдає не лише час, але й простір, тобто створює наративність у вигляді хронотопу.

Творчим часом оповідача є не лише хронологічний, циклічний, кайрос, еон-вічність, але в першу чергу деміургічний – Логос-час разом з просторовим контекстом. Отже, створення хронотопу у текстовому просторі є провідною лінією оповідача романів.

Новації «герменевтичного трикутника» полягають також у тому, що письменник-автобіограф не надає можливості читачу злитися з персонажем Марселем, а сам займає його місце як власної «іншості», навіть декількох «іншостей» у різних вікових станах. Автобіограф не просто згадує минуле, а ретенційно

занурюється в нього, актуалізуючи власну художню фантазію (брентанівська інтерпретація ре-тенції) та інтуїцію (бергсонівська естетична концепція), майже фотографічно відтворює пройдене (гуссерлівські феноменологічні відбитки у свідомості) у всіх чуттєвих деталях – і наново проживає себе-іншого, себе-минулого, у іншому віковому регістрі. Дехто з читачів може порівняти вказану технологію свідомості ретенційно «пережити наново» з зануренням у «сінематограф». Автобіограф-письменник надає читачу розвинутих як поціновувачу у галузі філософичності та літературознавства, коли читачі, критики, науковці створюють нові поняття, на кшталт «durée», «потоків свідомості» (Bergson, 2013a; Bergson, 2013b) з метою зрозуміти модерність творів М. Пруста та подібних до нього письменників.

Культурологічний підхід вказує на таку особливість текстів М. Пруста та А. Бергсона, як «сінематографічність» у текстовій структурі описування специфіки часу та пам'яті: «Особливу увагу Г. У. Карр звертає на «сінематографічність» інтелекту і високо оцінює цю його рису, віддаючи водночас належне вмінню Бергсона формувати нові поняття» (Онiщенко, 2020, 33).

У статті О. Онiщенко показано серед інших ще одну цікаву особливість філософії А. Бергсона, яка пізніше буде реалізована у екранізації творів М. Пруста: «Саме «сінематографічність» (Г. У. Карр) або «фотографічність» (Л. Левчук) дозволили показати існування різних підходів до бергсонівського розуміння «інтелекту»» (Онiщенко, 2020, с. 33). Обрану нами позицію щодо інтелектуального акценту у творчості М. Пруста, підкреслення філософичності його текстів, власного світосприйняття, власної позиції, які сформували вказану філософичність, підкреслює наступна цитата: «...Левчук трансформує «інтелект» у площину художньої творчості, наголошуючи при цьому на постаті митця» (Онiщенко, 2020, с. 33). Отже, інтуїтивно ми правильно обрали творчість М. Пруста як філософичну і плідну щодо виявлення кореляцій з провідними філософськими напрямками, які до того ж майже сучасники один до одного і писали свої праці майже в один культурний, історичний час у одному соціальному просторі (Пруст, 2024).

Ми сприймаємо поняття «сінематографічність» (Онiщенко, 2020) як культурологічний аналог бергсонівського поняття «durée» (Bergson, 2013a; Bergson, 2013b) у сенсовому аспекті текучості, безперервності, потоку. У свою чергу «durée» (Bergson, 2013a) може виступати корелятом до феноменологічного потоку свідомості та усвідомлення часу, особливо, враховуючи таку специфічну властивість свідомості, як інтенційність – поняття, яке складає (разом з іншими поняттями) сутність, ядро феноменології Е. Гуссерля. Іntenційність у феноменології Ф. Брентано та Е. Гуссерля (Гуссерль, 2020) знаходиться на одному поняттєвому ступені

разом з часовими формами ретенції (минулого), теперішнього часу, протенції (майбутнього).

О. Онiщенко вважає, що М. Пруст є «одним з найпослідовніших інтерпретаторів бергсонівської концепції «часу». Особливу значущість циклу М. Пруста «У пошуках загубленого часу» надає той факт, що А. Бергсон був знайомий з твором письменника і мав реальну змогу сприйняти літературну модифікацію «оборотного часу» Ньютона, яким оперують у механіці та фізиці, й «необоротного» – односпрямованого, коли час рухається від минулого через сучасне до майбутнього» (Онiщенко, 2020, с. 34). Безумовно, це справедлива експертна оцінка, з якою ми згодні і спираємося на неї. Проте ми намагаємось без біографічних занурювань, виключно методами аналітичними, феноменологічними, герменевтичними (Рікер, 2000), винайти кореляції між прустівською (бергсонівською) часовою концепцією (Bergson, 2013a; Bergson, 2013b) та феноменологічною гуссерлівською, брентанівською концепцією «усвідомлення часу» (Гуссерль, 2020; Гуссерль, 2021).

«Необоротний час», звісно, є хронологічним часом, або нативним часом, віковим, який характеризує життя персонажа Марселя від першого до сьомого романів, тобто проходить послідовно крізь усю серію М. Пруста.

Пам'ять має, згідно інтуїтивній концепції А. Бергсона, визначний сенс в усвідомленні часових потоків, тому що завдяки пам'яті минуле продовжує жити тут-і-зараз, у сучасності, у теперішньому часі, минуле навіть впливає та формує сьогодення завдяки пам'яті. Візуальні картини, якими оперує пам'ять, минулі почуття, ідеї – все це здатне впливати на сьогодення спонтанно і непередбачувано, наскільки пам'ять здатна відкрити для свідомості картинку пройденного, у будь-яку мить теперішнього життя. Стара людина у таку непередбачувану мить раптом відчуває ті емоції, які були їй властиві десятки років тому. І ті емоції живі, актуальні і переживаються наново, як раніше, але все це омана свідомості, примара пройденного, що несподівано вистрибує з пам'яті.

Таким чином, пам'ять створює реальність, коли впливає на сьогодення на рівні вчинків, дій, вибору рішень, але водночас пам'ять створює реальність минулого у свідомості, або надає «фотографії», тобто феноменологічні відбитки, на згадку про минуле, і тоді доцільно порівнювати пам'ять з кіноплівкою, знаходити у проблемі часу подібність до «сінематографічності». Пам'ять як носій минулого не лише впливає на повсякденну людську реальність у сучасності, але й на творчість, створює творчу реальність, що доводять романи М. Пруста, У. Фолкнера, Д. Джойса та інших представників літератури модерну та кінематографу.

Позасвідоме як прихована частина свідомості

у філософії інтуїтивізму здається ведучим у артикуляції понять пам'яті та часових потоків. Ведуча роль позасвідомого у вказаних питаннях визнається беззаперечно. На нашу думку, «потоки свідомості» різні форми «часових потоків» поєднуються у шарі «трансцендентального еґо», тобто проходять процедуру «універсального синтезу» у прошарку суб'єкта, що усвідомлює час, який визнається як «трансцендентальний суб'єкт», або «трансцендентального еґо» феноменології Е. Гуссерля (Гуссерль, 2021). Сутність феноменології не вступає у протиріч з берґсонівським інтуїтивізмом у цьому аспекті, хоча є певні уточнення у процедурі синтезування потоків та метафізичності концептуалізації.

Різниця у визначенні шарів свідомості, що проводять синтез усвідомлення часових потоків стає суттєвою, якщо її екстраполювати на виток реальностей (повсякденних та творчих) – на людину, на суб'єкта, який їх переживає, продукує, яким у межах нашого дослідження стає автобіограф, або письменник. Автобіографічні спогади М. Пруста, які нібито присутні у романах, а нібито залишаються поза наративним текстом з відповідним наративним хронотопом, персонажами, є продуктом відбитків феноменів його власної свідомості, які усі разом (часові, усвідомлення, творчі, чуттєві враження, суб'єктні «іншості») синтезуються у його глибинному, дещо метафізичному прошарку свідомості, у «трансцендентальному еґо».

Логос-час втілюється наративним двійником автобіографа – оповідачем романів. Оповідач є «іншістю» суб'єкта письменника, але простір його реалізації є виключно наративний текст, який вписано у герменевтичне коло разом з читачами, яким наданий лише хронотоп Логосу, жодних ототожнень з персонажем неможливо зробити. Місце ототожнення з персонажем зайнято реальним автобіографом, на що ми вище вказували, тому що персонаж є екстерналізацією феноменологічних потоків свідомості та часу реальної людини, автобіографа М. Пруста. Отже, існує часова різниця, диференціація між персонажем, оповідачем та реальною людиною, автобіографом.

Префразуючи відому книгу Ж. Дерида, часові потоки ми розрізняємо та повторюємо, *différence et répétition* (Дерида, 2004), відповідно до феноменологічної ретенційної процедури (Гуссерль, 2021). Автобіограф робить суб'єктну децентрацію, невеличкі розбіжності свого «я» на себе самого, персонажа та оповідача у логосу-часі, тобто себе як суб'єкта дій та переживань він зберігає, а потім після спогадів-фантазій, ретенцій і передчуття-протенції Вічності-еону, автобіограф знову робить суміщення своїх «іншостей» у власному суб'єкті, навіть нехтуючи маскуванням. Все відбувається прозоро і цілісно, так само, як «durée» свідомості і часових потоків, що

суміщаються та повторюються, не припиняючи свого інтенційного безперервного руху.

У чому полягає специфічний сенс та ключове завдання виміру Логосу-часу у текстах М. Пруста? Ми уводимо незвичне для філософської традиції поєднання «логосу» з «часом» у майже єдиний, органічний концепт з метою яскравого, точного виразу особливостей текстового часу як сенсів, що продиктовані лінгвістичною, літературною, письменницькою необхідністю та як сенсів філософічного гатунку. Тобто ми не порушуємо сенси самого стародавнього концептуального гераклітівського поняття «Логос» як організуючої сили, та як значень «сенсу, думки, мислення, слова». Навпаки, ми спираємося на вказані визнані сенси поняття «Логос» у контексті проблеми часу та необхідності приборкати спонтанні часові потоки саме у тексті та як організатора простору слова і часу у тексті, яким передаються сенси пройдешнього для героя, для оповідача, для письменника-автобіографа.

Логос-час контролює спонтанності сплесків пам'яті, ретенційного сплеску свідомості, який може зруйнувати логічність та гармонію, стрункність оповідання. Логос-час має приборкати хаос згадок про минуле, візуальних картин, чуттєвих згадок (тактильність, пахощі, слухові згадки, асоціації чогось з чимось), які хаотично, або усі разом, пориваються вистрибнути з минулого та власною силою емоцій примусити письменника розірвати логічні сенси оповідання. Функція Логосу-часу у тому, щоб поєднуючи часові потоки у оповіданні, надавати їх логічну послідовність, відповідні сенси у відповідних місцях тексту.

Логос-час виступає такою владною силою, яка покликана усі часові прошарки навколо і всередині «тексту про минуле» зібрати у єдине ціле та надати чіткість, або втілення у образність, що підкріплене нашими пошуковими надбаннями, – як наративний час персонажа, Логос-час оповідача, ретенційний час автобіографа-письменника. У тексті Логос-час як стародавній багатосенсовий ієрогліф здатний поєднати усі часові виміри у точній сенсовій пропорції, поєднує у єдине ціле сенс, логіку, мислення, таємне знання разом зі словом, образом, через яке воно втілено у тексті. Ми не можемо вважати Логос-час стародавньою амбівалентною структурою, тому що «мислення-мова» не є носіями діаметрально протилежних значень. Навпаки, мова і мислення є взаємопов'язаним процесом, навіть, можна сказати, що мова, мислення та буття є взаємопов'язаними процесами, якщо згадати славнозвісний вислів, що «мова – це будівля буття».

У нашому дослідженні буття має наративний вигляд тексту, точніше «тексту про минуле», що надало нам право користуватися ускладненим концептом «логос-час». Текстове буття також повинно мати організуючу владну силу, яка поєднує

часові потоки, потоки свідомості, логічно розставляє словесні та образні фігури.

Парадокс полягає у тому, що після логічного поєднання, Логос-час показує свою амбівалентну силу, коли різниці часових вимірів, які ініціюють різні структури – персонаж, оповідач та суб'єкт-автобіограф – залишаються у своїх субстанційно різних якостях та шарах наративної текстової реальності та реальності буттєвої живої людини. Отже, Логос-час виступає аутентичною щодо романів М. Пруста концептуальною силою, яка водночас зберігає і стародавню цілісність власного сенсу, і має майже постмодерну здатність розрізнення сенсів-часів у романі, що робить у вже сучасних умовах, у контексті нашого дослідження «Логос-час» амбівалентним концептом. Цей концепт одночасно робить розрізнення і організує єдиний сенсів текстовий простір, точніше текстовий – буттєвий (наративний – життєвий) хронотоп. Відносно специфіки Логосу-часу у нашому дослідженні можна перефразувати відомий твір Ж. Деріда «Розрізнення і повторення» (Деріда, 2004), провідні теми якого повторюються у творі «Письмо та відмінність» (Деріда, 2004), як «розрізнення та поєднання» усіх часових вимірів: хронос, логос, ретенція.

Логос-час також органічно притаманний автобіографіям як таким, тому що поєднує специфічність часову з текстовою, тобто це час наративного характеру. Логос-час здатний реалізуватися саме у текстах через специфічність власної дії саме у жанрі спогадів про минуле, написання біографій, автобіографій, хроні, історичних текстів. Таким чином, Логос-час є наративним часом, який покликано реалізуватися саме у «текстах про минуле» різних жанрів та тематичних характерів з метою організувати хронотоп та текстовий логічний порядок, послідовність сенсів, задумів, позбавити свідомість письменника та текстовий простір хаосу через безконтрольні напади згадок у пам'яті.

Однією зі специфічних властивостей, яку відкриває наше дослідження, є відсутність «крапки-спів-буття». Власне кажучи, «співбуття» як чинник часу, поштовх до часового або свідомого руху не потрібний у нашому контексті. Спів-буття, або подія, у творах М. Пруста – це увесь втрачений час, в усіх його значеннях та іпостасях. «Разом з буттям» можна бути завдяки повсякденному «потoku свідомості», інтенціонуванню феноменів буття, життя, різноманіття переживань, «внутрішній час» та феноменологічні форми часу, Отже, місце «крапки спів-буття», події заміщено постійно текучими

потоками свідомості та часовими, які усвідомлюються суб'єктом («трансцендентальним суб'єктом»).

Висновки.

Диференціації, розрізнення усвідомлення часу суб'єктом та спогади про себе у інші вікові стани та хронологічні часи породжують «іншості» себе самого. Ми спостерігаємо суб'єктні диференціації усвідомлення часу: герой, автор-оповідач, автобіограф-реальна людина. Суб'єктні диференціації стосовно усвідомлення часу потребують диференційних часових вимірів у контекстах реальності життєвого світу, у якому перебуває автобіограф-письменник разом з літературною фантазійною реальністю тексту наративного буття. Так виникають ретенційний час свідомості автобіографа, логос-час оповідача у тексті, або наративний час, та хронологічний, нативний час героя, який є alter ego письменника.

Актуальний герменевтичний трикутник щодо нашого дослідження «тексту про минуле» дещо змінюється: герой – автобіограф – оповідач. Місця для читача у «тексті про минуле» не передбачається.

«Сінематографічність» «потoku свідомості» разом з часовим потоком методологічно корелює з феноменологічним часовим потоком, який ґрунтується на інтенційності свідомості. Обидва концепти (культурологічний та філософський) мають майже аналогічну характерологічну властивість, яка однаково артикульована, що позначає їх безперервну текучість – це бергсонівське поняття «durée».

Хронологічний нативний час виступає як сім вікових змін хлопчика Марселя – це рівень героя Марселя семи романів серії «У пошуках втраченого часу».

Логос-час виступає як рівень наративного часу разом з наративністю авторського текстового часу та простору (хронотопу) – рівень автора тексту Марселя Пруста, герменевтика. Логос-час є організуючою (владною) силою, що контролює сенси та слова тексту, логічно їх співвідносить.

Ретенціальний час виступає як феноменологічність та трансцендентальність автобіографічних спогадів М. Пруста – рівень автобіографічних спогадів Марселя Пруста, онтологія часу (минулий, теперішній, майбутній) або час як категорія свідомості (темпоральність, згідно феноменології).

Отже, встановлена суб'єктна диференціація усвідомлення часу як носіїв певного виміру часу: персонаж втілює наративний хронологічний та нативний час, оповідач втілює наративний логос-час та хронотоп, автобіограф втілює феноменологічний ретенційний та діахронний часи.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Гуссерль, Е. (2020). *Ідеї чистої феноменології і феноменологічної філософії: Книга перша. Загальний вступ до чистої феноменології*. (Перекл. з німецк. Вахтанг Кебуладзе). Харків: Фоліо.
- Гуссерль, Е. (2021). *Картезіанські медитації*. (Перекл. з німецк. Андрій Вахтель). Київ: Темпора.
- Деріда Ж. (2004). *Письмо та відмінність*. (Перекл. з франц. В. Шовкун). Київ: Основи
- Онисьченко О. (2020). Інтуїтивізм Анрі Бергсона як каталізатор інтерпретаційних процесів. *Українські культурологічні студії*, 1 (6), 32 – 36.
- Пруст, М. (2024). *У пошуках втраченого часу. Про Германтів здалеку і зблизка*. (Перекл. з франц. Євген Марічев). Харків: Фоліо.
- Рікер П. (2000). *Сам як інший*. (Перекл. з франц. В. Андрушко). Київ: Дух і Літера.
- Чуйкова О. (2024) Діахронія ретенційної свідомості та наратив «тексту про минуле» П. Рікера та М. Пруста «У пошуках втраченого часу». *Modern science: prospects, innovations and technologies: Scientific monograph. Part 2*, 444, 105-143. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-473-3-21>
- Bergson H. (2013a). *Essais sur les donnees immediate de la conscience*. Paris: PUF.
- Bergson H. (2013b). *L'evolution creatrice*. Paris: PUF.

REFERENCES

- Bergson, H. (2013a). *Essais sur les donnees immediate de la conscience*. Paris: PUF.
- Bergson, H. (2013b). *L'evolution creatrice*. Paris: PUF.
- Chuikova, O. (2024). Diahronija retenscijsnoji svidomosti ta narativ «textu pro minule» P. Rikera ta M. Prusta «V poshukah vtrachenogo chasu». [Diachrony of retentive consciousness and the narrative of the «text about the past» by P. Ricker and M. Proust's «In search of lost time»]. *Modern science: prospects, innovations and technologies: Scientific monograph. Part 2*, 444, 105-143.
- Derrida J. (2004). *Writing and distinction*. (Translated from French by V. Shovkun). Kijiv: Osnovi.
- Gusserl, E. (2020). *Ideas of pure phenomenology and phenomenological philosophy. Book one. General introduction to pure phenomenology*. (Translated from German by Vahtang Kebuladze) Kharkiv: Folio.
- Gusserl, E. (2021). *Cartesian reflections*. (Translated from German by Andriy Vakhtel). Kijiv: Tempora. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-473-3-21>
- Onyshenko, O. (2020). Henri Bergson's Intuitionism as a Catalyst of Interpreting Processes. *Ukrainian Cultural Studies*, 1 (6), 32 – 36.
- Prust, M. (2024). *In search of lost time. About Guermant from far and near*. (Translated from French by Yevhen Marychev). Kharkiv: Folio.
- Riker P. (2000). *Self-as-Other*. (Translated from French by V. Andrushko). Kijiv: Duh i Litera.